

ИНТЕРВЮ С Д-Р ЦВЕТАНКА ДОГАНОВА

- Какво си спомняте за екологичната обстановка в Русе през 80-те години на 20. век?

- Ами има неща, които не се забравят. Така че много неща си спомням. За нещастие, без знанието на гражданството, ръководителите на България и Румъния (Н. Чаушеску и Тодор Живков) подписват споразумение, в което разрешават на румъните в Гюргево да се построи въпросният завод. Коментираше се, че е уж за перилни препарати, а в действителност едва ли някой знае точно за какво е бил. В резултат на което от сутрин до вечер градът тънеше в един като мъгла син дим, който, когато излезеш навън, те задушаваше. Точно коя година се е случило това, не мога да кажа, но аз 1978 г. се върнах в Русе, тоест смятам, че 1982-1983 заводът беше факт. Опитите на гражданството да реагира по никакъв начин не бяха приветствани, бяха оставени без движение. Беше много неприятно наистина! Не само за възрастните, но и за децата. Тъй като децата се раждат с незряла още органна система, на практика белодробните алвеоли не са отворени, за да могат да дишат. И една такава отрова действа неприятно върху организма като цяло, което води до много, много деца, раждани в периода 1982-1987 г., с белодробни отклонения, които се водеха бронхиални астми. Тогава в България сред медицинските среди, особено академичната общност, се говореше за „Синдрома на Русе“. С точно определена характеристика на белите дробове на рентген излизаха тези дробове на децата. Така че имам спомени много, защото в този период ми се родиха и двете деца и беше доста неприятно.

- По това време, освен този завод, в Русе имало ли е други замърсители, които да влияят толкова лошо?

- Тогава във всеки един район на града имаше химическа индустрия. Тогава румънците правеха опити да казват, че не е от тях, а от нашата индустрия. Тук имаше „Гаврил Генов” (сегашен „Оргахим”), „Леон Таджер” (не знам дали съществува още, но той произвеждаше масла, общо взето се занимаваше с нефтени продукти), “Петър Караминчев”, “Найден Киров” с кабелите, но те не са създавали този отвратителен дим, тази неприятна обстановка. Така че не можем да говорим, независимо от опитите на румънците да не се съгласят, че замърсяването идва оттам. Поне такава беше медийната информация тогава. И още нещо имаше, което не беше особено приятно. Ситуирането на завода беше направено така, че при вятър димът не отиваше към Букурещ, а идваше към нас. Така че за други замърсители аз не се сецам.

- В протестите участвали ли сте?

- Да. Първо в този период бях в майчинство и излизайки с бебето (те бяха две тогава) на разходка, се разбра, че има нещо такова. Проблеми нямаше как да имам с работата, защото в този момент не бях на работа. Участвах в протеста с количките. Аз бях с количка. След това беше Петър Слабаков на един от протестите и Нешка Робева също. Това е покъсно. Бях на протеста с количките, бяхме така доста строени, а след това, честно казано, не съм проявявала интерес, но бяха доста колички и студено беше тогава, беше зимата. Това е, което си спомням. Историците ще кажат, те са по датите, аз съм по фактите. Тогава смятах, че това е спонтанно. Впоследствие разбрах, че е организирано, нямаше някаква гласност, от която да разбереш, че това се случва. Или може би защото аз в този период не съм имала социални контакти и съм била затворена в ежедневието си въкъщи с децата. И сега не бих казала, че е имало сериозна съпротива от страна на властите. Има едно леко изкривяване на ситуацията – едва

ли не, че са влезли в някакви конфликти. Имаше си и милиционери наоколо, но тяхната теза е, че пазят да не се случи нещо наоколо.

- Вие съобщавали ли сте на някого за тези протести, след като сте разбрали?

- Може би в обкръжението си само, в този период трябваше да се пази мълчание. Хубавото на демокрацията е, че човек има право на глас, човек може да каже всичко. Тогава не можеше да се говори свободно. Затова, ако е споделено, споделяли сме си само в затворен кръг.

- Кога спират тези обгазявания?

- Коя година точно не мога да кажа. След протестите обгазяванията се разрешиха определено и тогава ни убеждаваха как заводът е затворен. Моите родители живеят срещу Рига, високият блок на 9-ти етаж и оттам се виждаше как комините на завода пушат. И в мига, в който се коментираше, че са спрени заводите, те си работеха, но явно с по-малък капацитет, но окончателното спиране не мога да кажа кога е било.

- Имате ли близки или познати, които са се изселили от Русе поради тези обгазявания?

- От моето семейство напусна племенникът ми, той на 8 месеца се душеше и беше на кортизон и цялото семейство се изсели в Правец, там започнаха работа.

- Вие с какво сте се предпазвали от тези обгазявания?

- Значи единственото нещо, което можеше човек да си сложи, за да се предпази от тези обгазявания, е маска. Но тя не може да спре всичкия този газ. Жестоко е, много е неприятно, дано никога не се налага да го усетите. Маската се слагаше, но това не е нещо прахообразно, което маската може

да спре, това си е газ, той няма как да бъде спрян. Може би с противогаз, но тогава не ги раздаваха.

- Вие имали ли сте здравословни проблеми заради обгазяването?

- Аз лично не, но големият ми син много страда от това, беше с астма.

- По кое време на денонощието са били тези обгазявания?

- Ами някъде 04.30 – 05.00 ч. сутринта, а можеше и през деня, по обяд, по едно време се разхождаш и това нещо пада върху теб като смог. Цикличност не е имало, но определено през нощта беше по-тежко, особено през лятото, когато всички прозорци бяха отворени. Спиш и в един момент се събуждаш от задух. Едва ли е имало цикличност, но доста често беше това.

- Хората, които преди сме интервюирали, споделиха, че са им казвали да затварят прозорците. Вие като лекар смятате ли, че това би помогнало?

- Абсурд! Това е толкова тежък газ, че той винаги си намира мястото. Едно време нямаше такива дограми като сега, които са плътни, а бяха дървени, които пропускаха всякакви миризми. Затваряха се прозорци, казваха ни да носим маски, даваха ни ценни съвети, но нищо не помагаше. Те тези ценни съвети нали се сещате, че не са давани медийно, а от уста на уста. Това направи, онова направи. В онзи период имаше още един катаклизъм. На 26 април 1986 г., когато гръмна атомната централа в Чернобил. Имаше пълно мълчание от властите. Тогава хлапетата си ги хранехме с прясна салатка, млекце от кравичка ако може, а то се оказа, че това всичкото е отишло в почвата. Та тогава имаше такива идеи с маски, опитаха се да ни дават съвети, защото бяха разкрити, че не са информирали хората. По това време (отклонение леко правя)

информация какво се случва в България можеше да се чуе само по радио „Свободна Европа“. И от „Свободна Европа“ баща ми, Бог да го прости, обичаше да я слуша тайно, и той каза да не се ползват такива храни и ние решихме, че той си е внушил нещо. Обаче два дни след това ни съобщиха и тук. Та тогава давахме такива съвети. Така и от „Свободна Европа“ получавахме информация за обгазяването на Русе. Просто имаше медийно затъмнение.

- Правителството какво е правило, за да реши проблемите?

- Мълчание. Абсолютно нищо. Едва ли не едно население от 200 000 души (тогава Русе беше по-голям) има някакви халюцинации. Тогава се прокрадваха някакви приказки как се срещат и си говорят. В този период близка на семейството ми, която беше, тя почина, инженер-химичка, завършила на времето в Румъния, знаеше румънски, та тя казваше, че два пъти е участвала в тези преговори между Чаушеску и Тодор Живков. Тогава се опитвахме да я попитаме какво става, но тя не казваше, било тайна. Това бяхме получили като информация, уж че се правят някакви пречиствателни станции в завода. Може да се е случило това, но когато де факто няма нищо, човек не може да вярва, че се случило, но реално нищо не се виждаше. И според мен спирането на завода не беше в резултат на протести и междудържавни преговори, а просто от затварянето на пазара. Не знам каква информация има, това е мое вътрешно мнение.

Възраст – 58 год., висше образование.

Декември 2012 г.

Интервюто е проведено от Кристиян Маринов и Силвен Иванова.

